

Кримінально-правова компаративістика: сучасні аспекти

Чотирнадцятого серпня в Німеччині у Макс-Планк Інституті зарубіжного та міжнародного кримінального права відбулася представницька міжнародна науково-практична конференція «Реформа кримінального права в деяких країнах колишнього Радянського Союзу та досягнуті результати за 25 років незалежності», в якій взяли участь відомі німецькі вчені та науково-практичні фахівці з низки незалежних країн — колишніх республік СРСР.

Відкрили конференцію, привітавши її учасників, директор Макс-Планк Інституту, доктор юридичних наук, професор Г. Й. Альбрехт, голова Верховного Суду Грузії, доктор юридичних наук, професор Ніно Гвенетатдзе та завідувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор Євген Стрельцов, який і виступив на цій конференції з першою основною доповіддю.

Ще до повернення в Україну ми звернулися до професора Євгена СТРЕЛЬЦОВА з проханням прокоментувати роботу цієї конференції.

Деякі попередні ремарки

— Це була дуже цікава конференція. В доповідях фахівців із низки экс-республік колишнього СРСР аналізувалися проблеми, які є дуже корисними з точки зору розуміння тих не завжди простих соціальних процесів, які там відбуваються, негативних тенденцій та подій, які мають місце в цих країнах, форм державної реакції на такі процеси. Дані обставини й дозволили дуже жваво та предметно обговорювати такі достатньо схожі соціально-негативні проблеми. Не деталізуючи окремо кожну доповідь, звернемо увагу на більш загальні положення, які характеризують сьогоденні компаративістику в кримінально-правовій сфері.

Організація наукових досліджень у Німеччині

При всій незалежності науки, самостійності наукових досліджень, свободі науковців ця сфера суспільного життя потребує, так вважається в Німеччині, відповідного державного патронату щодо свого розвитку, а в низці напрямків наукових досліджень, в тому числі в правовій сфері, державна політика повинна бути більш виразнішою. Держава взагалі не впливає на вірогідність результатів цих досліджень. Водночас багато в чому саме об'єктивність таких досліджень та отриманих результатів часто слугує необхідними підвалинами для прийняття багатьох важливих державних рішень. У той же час система стратегічного планування в сфері розвитку освіти і науки, всляке сприяння якісним інноваційним процесам у цій сфері, розвиток необхідної системи управління та інші важливі аспекти організаційно-фінансової діяльності виконує держава «особисто». Тож і для нас є дуже корисним розуміння того, що основни-

ми особливостями німецької моделі управління функціонуванням науки є відсутність жорсткої ієрархії, використання переговорних процесів для формування так званої «платформи згоди» між усіма учасниками науково-організаційних процесів, встановлення й розмежування відповідальності між ними. Це дає змогу не лише постійно дотримуватися політичного консенсусу, застосування принципу «максимум згоди — мінімум примусу», а й широко використовувати наукомісткої підтримки прийняття рішень, що допомагає державі забезпечувати спадкоємність загальної стратегічної лінії в поєднанні з адаптивністю поточної наукової політики. Одним із продуктивних напрямків організації наукових досліджень є проведення компаративістських (порівняльних) досліджень.

Одним із науково-дослідних інститутів, якій здійснює різнопланові компаративістські дослідження, є Макс-Планк інститут зарубіжного та міжнародного кримінального права. Цей інститут входить у систему наукового товариства, яке носить ім'я відомого німецького фізика-теоретика, лауреата Нобелівської премії з фізики (1918 р.), члена Пруської академії наук (1984 р.), засновника, як вважають фахівці, квантової фізики, професора Макса Планка.

Сучасна конкретизація кримінально-правової компаративістики

Уже декілька років Макс-Планк інститут зарубіжного та міжнародного кримінального права цілеспрямовано організовує проведення порівняльних кримінально-правових досліджень на рівні экс-республік колишнього СРСР. Причому, мова про такі держави, які офі-

ційно не стали членами Євро-союзу. Так, завжди «особисто» Макс-Планк інститут, а інколи ще з іншими німецькими установами, наприклад, Німецьким офісом академічних обмінів (DAAD), Німецькою установою з міжнародно-правового співробітництва (IRZ), товариством Захід-Схід південного Бадена (WOG), курирує проведення таких досліджень, організує їх обговорення, допомагає сформулювати висновки за правилами, які існують в європейських країнах. Але традиційно, і це теж потрібно підкреслити, змістовні проблеми для спільного обговорення висувують та аргументують представники цих экс-республік. При цьому наголошується, що це повинно сприяти не ли-

мих правових галузей, у тому числі й тих, які повинні протидіяти злочинності. В подальшому необхідність цього стала додатково підкріплюватися тим, що процеси глобалізації та інтеграції, поряд з позитивними результатами, додали в цей розвиток і багато так званих соціально-правових ризиків. У кримінальне середовище це привносило, поряд із достатньо традиційними міждержавними злочинами (незаконні дії з наркотиками, торгівля людьми, корупційні прояви), і нові види суспільно небезпечної поведінки (екстремістські дії та тероризм). Крім того, як вважають німецькі фахівці, складні соціальні процеси, які раніше відбувалися й зараз тривають у цих країнах, багато

змісті кримінального законодавства. Наприклад, у країнах Південного Кавказу та Україні ситуація ускладнюється наявністю озброєних конфліктів. А, наприклад, у Білорусі ще й сьогодні існує смертна кара. В усякому разі все це потребує проведення міжнародних та національних заходів, спрямованих на подолання виникаючих ризиків, в тому числі й у напрямку боротьби зі злочинністю.

Потрібно спеціально підкреслити, що західні країни, в тому числі і Німеччина, здійснюючи такі заходи, мають на меті не лише «благодійні» міркування. Процеси глобалізації, які багато в чому пов'язані з так званою «відкритістю» кордонів, приводять до того, що злочинність, у будь-яких своїх проявах, теж починає отримувати «безвізовий» режим, що породжує суто конкретну небезпеку для розвинутих країн і вже потребує від них комплексу відповідних заходів. Тобто ця діяльність повинна сприяти й забезпеченню безпеки розвинутих країн Європи від подальшого та більш глибокого злочинного «захворювання».

Отже, низка таких причин робить таке співробітництво необхідним, що й підкреслюється проведенням відповідних заходів за участю Макс-Планк інституту. Так, починаючи приблизно з 2010 року Макс-Планк інститут активно співпрацює з науково-дослідними установами, університетами та окремими науковцями в Україні, Вірменії, Азербайджану, Грузії налагоджується відносини з установами і фахівцями з Таджикистану та Узбекистану.

Таке співробітництво має різні форми. Однією з них є спільне обговорення існуючих проблем, вивчення законодавчої реакції на ці події, аналіз практичної діяльності, вироблення шляхів удосконалення комплексу таких заходів. Якщо ж перераховувати найбільш значимі події спільного обговорення вказаних проблем, то можливо виділити наступні представницькі міжнародні конференції: у 2011 році в Одесі (Україна), у 2012 році в Баку (Азербайджан), у 2013 в Єревані (Вірменія); у 2015 році у Фрайбурзі (Німеччина), у 2016 році в Тбілісі (Грузія) і Стамбулі (Туреччина); зараз, у 2017 році — знову у Фрайбурзі.

Висновок

Цей напрямок кримінально-правової компаративістики, який уже тривалий час ініціює Макс-Планк інститут, є взаємокорисним і заслуговує всілякої підтримки з боку владних структур, керівництва правоохоронних органів, науковців, оскільки може принести позитивні результати в системі загальних заходів протидії сучасній злочинності.

ше пошуку причин, які тою чи іншою мірою детермінують відповідні соціально-негативні процеси, що відбуваються в цих країнах, а й певною мірою спробам знайти або хоча б намітити та обґрунтувати заходи, які якщо не усунули такі процеси, то хоча б їх реально мінімізували.

Організація цього напрямку наукових досліджень повинна також налагодити і в подальшому закріпити наукові контакти науковців цих країн не тільки з німецькими фахівцями, а й між собою. Для цього існують необхідні підстави. В усякому разі з дещо епізодичних, якими можливо вважати такі дослідження ще 10—15 років тому, останнім часом вони набувають систематизованого та продуманого характеру.

Узагалі початок розвитку цього напрямку наукового співробітництва був пов'язаний із тими об'єктивними процесами соціального розвитку, які на початкових етапах відбувалися в колишніх республіках Радянського Союзу, котрі отримали незалежність і стали суверенними державами. Вхідження або намагання вхідження цих держав у світову демократичну спільноту вимагало реформування правової системи, окре-

в чому послужили живильним середовищем для білокомірцевої злочинності, тінювих фінансових процесів, які саме в цих країнах набувають своїх форм злочинних діянь.

Однак, незважаючи на єдність колишніх умов існування, однаковість у політичних й економічних моделях, які функціонували раніше та мають певну схожість зараз, сьогоденні починає «з'являтися» певна диференціація у видах злочинності, які є характерними для цих країн, що, в свою чергу, впливає на розробку напрямків кримінальної політики, визначенні змісту кримінально-правових норм, котрі в своїй сукупності багато в чому створюють необхідні організаційно-правові умови для протидії злочинності. Безумовно, коли порівнювати такі заходи з экс-республіками СРСР, які вже стали членами Євро-союзу, то різниця відчувається. Наприклад, прибалтійські країни, які є членами ЄС, практично повністю сприйняли основні законодавчі акти, які існують в Європі і спрямовані на протидію злочинності. В той же час у державах, які ще перебувають поза цим об'єднанням держав, є певна різниця в проведенні кримінальної політики та